

یادداشت‌هایی دربارهٔ سخنان منظوم ابوسعید ابوالخیر^۱

○ احمد گلچین معانی

بر شمرده‌اند، تعدادی از رباعیات منسوب به ابوسعید ابوالخیر به نام شعرای دیگر نیز آمده است که استاد احمد گلچین معانی در یادداشت زیر، آنها را مشخص کرده است. نکتهٔ جالب توجه این است که اکثر آنان، شاعران دورهٔ صفوی هستند همچون: غزالی مشهدی، شکیبی اصفهانی، محوی همدانی، قراری گیلانی و ... ذکر چند توضیح دربارهٔ این یادداشت‌ها بایسته است.

۱. برخی از منابع مورد استفادهٔ استاد گلچین معانی، بدون ارجاع به صفحهٔ مورد نظر است، همچون تحفهٔ سامی، مضامین مشترک در شعر فارسی و کاروان هند. در این موارد، صفحهٔ مورد نظر ذکر شده است.

۲. یکی از منابع ارجاعی استاد گلچین معانی، کتاب تحفهٔ گلچین از خود ایشان است، که در مرکز نشر میراث مکتوب در دست چاپ است.

۳. استاد گلچین معانی در یک مورد (رباعی شمارهٔ ۵۸۴) بعد از ذکر سلمان ساوجی، به صفحهٔ ۵۵۵ دیوان وی ارجاع داده است و از آنجا که مشخصات دیوان مورد استفادهٔ ایشان مذکور نیست، لذا به کلیات سلمان ساوجی (تصحیح دکتر عباسعلی وفائی) ارجاع داده شده است.

۴. ضبط رباعیات بر طبق منابع مورد استفادهٔ استاد احمد گلچین معانی است.

در پایان، امیدواریم یادداشت‌های پراکندهٔ دیگری که از استاد گلچین معانی باقی مانده و تماماً مشتمل است بر نکته‌ها، یافته‌ها و اطلاعات مفید ادبی و تاریخی، چاپ شود و مورد استفادهٔ پژوهشگران قرار گیرد.

بهرروز ایمانی

زیرا قطعاً اگر از هر کس دیگری بود، تا امروز آشکار می‌شد.^۲

مرحوم نفیسی در ادامهٔ نوشتهٔ خود، نام شاعران و عارفانی که تعدادی از رباعیات منسوب به ابوسعید ابوالخیر، به آنها نیز نسبت داده شده، آورده است: عمر خیّام، شیخ عبدالله انصاری، باباافضل کاشانی، عراقی،

سعدالدین حموی، خواجه عبدالخالق غجدوانی، علاءالدولهٔ سمنانی، مولوی، عطار نیشابوری، ابوالحسن خرقانی، فارابی، بایزید بسطامی، رودکی سمرقندی، فخرالدین رازی، نجم‌الدین کبری، احمد غزالی، عین القضاة همدانی، شیخ جام، تاج‌الدین سرخسی آبی، رشیدی سمرقندی، روزبهان بقلی، لطیف‌الدین زکی کاشغری، شاه سنجان خوافی، مجدالدین بغدادی، محمد بن بدیع نسوی، اوحدالدین کرمانی، کمال‌الدین مسعود خجندی، سنایی غزنوی، شیخ رباعی طوسی کاشانی، سیف‌الدین باخرزی، سهروردی، خواجه معین‌الدین چشتی، خواجه نصیرالدین طوسی.^۳

چنانکه می‌بینیم، اکثر رباعیات منسوب به عارف بزرگ، ابوسعید ابوالخیر، به نام دیگران نیز ثبت شده است و تا سرایندهٔ اصلی و واقعی آنها محقق و آشکار نشود، باید آنها را جزء رباعیات سرگردان محسوب داشت. علاوه بر سراینده‌گان مذکور، که استاد نفیسی

مقدمه

در میان یادداشت‌ها و اوراق پراکنده‌ای که از دانشمند گرانقدر، مرحوم استاد احمد گلچین معانی برجای مانده، دو برگ یادداشت موجود است^۱ دربارهٔ کتاب سخنان منظوم ابوسعید ابوالخیر که به سال ۱۳۳۴ با تصحیح، مقدمه، حواشی و تعلیقات زنده‌یاد، استاد سعید نفیسی در تهران (انتشارات کتابخانهٔ شمس) انتشار یافته و بعدها چند بار توسط انتشارات سنایی تجدید چاپ شده است.

مرحوم سعید نفیسی در کتاب مذکور، ۷۲۰ رباعی و ۷۸ قطعه و بیت پراکنده فراهم آورده و به نام ابوسعید ابوالخیر ثبت کرده و نوشته است: «... از میان این اشعار، برخی را ... به دیگران هم نسبت داده‌اند، اما اکثر آنها به نام دیگری نیست و اگر از دیگری به جز ابوسعید بوده است، چه شده که همه جا به نام وی آورده‌اند و این اشعار، که بسیاری از آنها در نهایت دل‌انگیزی و شیوایی است، از کیست که به نام او نمانده است؟